

Отже, доступ до правосуддя є закріпленим у матеріальному та процесуальному праві важливим правом військовослужбовцям та військовозобов'язаним отримати судовий захист і справедливо вирішити справу. Це право дозволяє використовувати судові процедури без перешкод для справедливого та ефективного захисту своїх прав. Держава має обов'язково забезпечити належні умови для здійснення цього права.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 25 квітня 2019 року № 1-р(П)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-19#Text>

2. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 12 жовтня 2022 року № 7-р(П)/2022 у справі за конституційними скаргами Жиденка Володимира Вікторовича, Петренка Віктора Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI (щодо соціальних гарантій для захисників і захисниць України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-22#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-40>

ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ У НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В XXI СТОЛІТТІ

Фляжнікова Ярослава Василівна

докторка філософії у галузі права,

старша викладачка кафедри соціально-економічних дисциплін,

*Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського»*

м. Бар, Україна

Глобальні виклики XXI століття зумовлюють неоднозначне розуміння справедливості. Тривалі конфлікти, збройна агресія та війни сприяють поглибленню кризових явищ. Сьогодні такі права людини,

як право на життя, право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, право на свободу думки і слова, право на недоторканність житла та інші неодноразово порушуються.

Право на судовий захист є фундаментальним елементом будь-якої правової держави та одним із ключових проявів верховенства права. Дане право гарантує людині можливість відновлення порушених прав та їх захист від неправомірних посягань, а також забезпечення справедливого розгляду справи незалежним і безстороннім судом. Належний рівень реалізації права людини на судовий захист неможливо уявити без реальної можливості звернення до суду, оскільки інші права людини можуть залишатися декларативними.

У XXI столітті концепція справедливості поступово трансформується під впливом надзвичайних обставин. Особливо помітно це проявилось під час пандемії COVID-19, коли більшість країн світу були змушені адаптувати функціонування судової системи до відповідних обмежень. Судові засідання почали проводитися дистанційно із застосуванням цифрових технологій, що, з однієї сторони, забезпечило безперервність здійснення правосуддя, а з іншої – виникло питання щодо дотримання принципів гласності, безпосередності та рівності сторін. Сучасний прояв справедливості відображається у зміні форм здійснення правосуддя, цифровізації судових процедур та постійного пошуку балансу між безпекою держави та правами людини.

Загалом права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1, ст. 55]. Таке право гарантує кожному реалізувати можливість на судовий захист, закріплюючи його не лише формально, а й слугує гарантією ефективного захисту, що відповідає міжнародним стандартам.

Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1, ст. 59]. У цьому аспекті феномен справедливості відіграє основоположну роль.

Не можуть бути обмежені права і свободи, визначені Конституцією України, крім випадків, прямо передбачених нею. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1, ст. 64].

До того ж, правосуддя в Україні здійснюють виключно суди [1, ст. 124]. Навіть в умовах надзвичайного стану дане положення є гарантією недопущення свавільного вирішення спорів некомпетентними органами. Зокрема й за умов надзвичайного стану право на судовий захист не може бути повністю нівельоване, оскільки саме воно

забезпечує орієнтир на справедливість у цивілізованому суспільстві, де невідчужувані права людини відіграють ключову роль.

Проте сьогодні, незважаючи на нестабільну ситуацію у державі, зумовлену постійними трансформаціями та тривалим режимом воєнного стану, українські суди продовжують активно контролювати дотримання законодавства. Так, відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу України: «завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» [2, ст. 2].

При цьому кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [3, ст. 6].

У ХХІ столітті технологічна революція поступово трансформує всі сфери суспільного життя, зокрема й судову систему. Запровадження цифрових технологій у сферу правосуддя стало відповіддю на потребу підвищення ефективності, прозорості та доступності судочинства. Одним із ключових інструментів цієї трансформації є електронне правосуддя (ejustice), що охоплює автоматизацію процесів документо-обігу, проведення дистанційних засідань, використання штучного інтелекту для аналізу судової практики тощо [4, с. 875].

Впровадження нових технологій має супроводжуватися адаптивними механізмами підтримки вразливих груп, наприклад – державним субсидуванням доступу до цифрових послуг, розвитком мережі правової допомоги, проведенням освітніх кампаній з цифрової грамотності. Крім того, важливим залишається питання захисту персональних даних, інформаційної безпеки, а також недопущення використання алгоритмічних рішень без належного контролю з боку людини [4, с. 876]. Зокрема, в умовах цифровізації справедливість трансформується з класичного правового принципу у ключову гарантію, метою якої є недопущення нових форм нерівності у доступі до правосуддя.

У підсумку слід відзначити, що справедливість як моральна чеснота є фундаментальним принципом не лише організації розвинутого суспільства, але й здійснення правосуддя. Вона виступає філософсько-правовим феноменом і пріоритетною цінністю будь-якої демократичної спільноти. Водночас право на судовий захист у ХХІ столітті зазнає трансформації під впливом глобальних криз і надзвичайних умов, однак не втрачає свого фундаментального значення. Саме в періоди суспільної нестабільності судовий захист прав і свобод людини набуває

особливої ролі як гарантія недопущення свавілля та забезпечення принципу верховенства права. Ефективність судового захисту повинна залишатися незмінним орієнтиром будь-якої демократичної держави навіть у надзвичайних умовах.

Література:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 04.05.2026).

3. Європейська конвенція з прав людини від 11 вересня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 06.05.2026).

4. Россіхін В. В., Россіхіна В. Г. Феномен судової системи ХХІ століття: трансформація, виклики та перспективи. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2025. №1 (34). С. 873–882.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-41>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВІД СУДУ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Фурса Світлана Ярославівна

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри міжнародного та приватного права
Київський університет права Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Підставою для публічного обговорення актуальних проблем судового захисту прав та свобод людини і примусового виконання судових рішень стало Конституційне подання Верховного Суду щодо відповідності Конституції України [1] (конституційності) пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження»[2].

Виходячи із аналізу ст. 3 Конституції України можна зробити висновок про те, що має домінувати не норма закону чи нижчий за правовим значення правовий акт, а права людини. До такого висновку можна дійти й після аналізу Конституційного подання